

KRZYSZTOF KACZANOWSKI

ANALIZA ANATOMOANTROPOLOGICZNA SZCZĄTKÓW KOSTNYCH Z GROBÓW KULTURY PRZEWORSKIEJ Z MARZĘCINA, WOJ. KIELECKIE, STAN. 2 i 3

Marzęcin, woj. kieleckie, stan. 2, szkielet bez numeru inwentarza (pochówek szkieletowy).

Szkielet jest bardzo źle zachowany, silnie zwietrzały i uszkodzony wtórnie. Uszkodzenia mechaniczne musiały powstać dawno, powierzchnia bowiem złamań jest na ogół silnie zwietrzała. Tylko nieliczne uszkodzenia są świeże, powstałe zapewne w trakcie wydobywania. Na wszystkich kościach widoczne są skutki działania korzeni, które wnikały w głąb kości.

Zachowane są liczne fragmenty kości mózgowcowej, uszkodzonej zapewne dawno, fragment trzonu żuchwy, pojedyncze zęby i fragmenty szkieletu postkranialnego. Rozdrobnienie kości mózgowcowej nie pozwala na odtworzenie jej kształtu.

Mózgowcowa jest budowy średnio masywnej. Wyrostki sutkowate (*procesus mastoideus*) są stosunkowo małe, wysmukłe, o wyraźnym urzeźbieniu. Fragment łuski kości potylicznej jest średnio masywny, bez wyraźnej kresy karkowej. Szwy czaszkowe są całkowicie zarośnięte od wewnątrz, obecnie na skutek erozji rysunek szwów jest w niektórych miejscach czytelny po stronie zewnętrznej.

Z żuchwy zachowała się część środkowa, prawe ramię i część lewego ramienia. Żuchwa jest bardzo silnie zmieniona na skutek przyżyciowej utraty zębów, przy jednoczesnym bardzo silnym obniżeniu wyrostków żębobodołowych. W chwili zgonu, w żuchwie po stronie prawej, tkwiły jeszcze I₂, C i prawdopodobnie P₁ oraz P₂, po stronie lewej zapewne zachowany był któryś z zębów przedtrzonowych. Wszystkie pozostałe żębobodoły są całkowicie lub prawie całkowicie zarośnięte. Ubytki zębów spowodowały obniżenie trzonu żuchwy, która jest miernie masywna, o średnio silnie wykształconej bródce, pozbawionej kolca bródkowego.

Zachowane są trzy zęby, budowy średniej, a to: I₂ prawej strony żuchwy, starty¹ silnie (3°), P₂ prawej strony żuchwy, starty średnio (2°) oraz częściowo uszkodzony P¹ szczęki (prawy?), starty bardzo silnie (4°). Po stronie policzkowej występują w tym zębie ubytki próchnicze zlokalizowane przyszykowo, po stronie dystalnej i mezialnej. Zróżnicowany stopień starcia jest wynikiem wczesnych ubytków niektórych zębów i braku zębów antagonistycznych.

Kości tułowia reprezentowane są przez niewielkie ułamki trzonów kręgów i nieliczne okruchy żeber. Zachowane są fragmenty obojczyków i niewielkie fragmenty miednicy.

Kości kończyn: cała prawa kość udowa, pozostałe zachowane są fragmentarycznie. Nie zwietrzała są na ogół paliczki ręki. Można na nich zaobserwować silne wykształcenie przyczepów zginacza powierzchniowego palców (*musculus flexodigitorum superficialis*), widoczne na wszystkich zachowanych środkowych palczkach ręki. Bardzo silnie zniszczony trzon prawej kości ramiennej i nasada górna oraz fragment trzonu prawej kości łokciowej i trzon promieniowej zabarwione są zielonoczarно związkami miedzi i zapewne srebra. Budowa kości kończyn jest średnia, przyczepy mięśniowe wykształcone są wyraźnie. Szyjka kości udowej ustawiona jest pod kątem silnie rozwartym. Długość prawej kości udowej wynosi 440 mm, co odpowiada wzrostowi (przyjmując, że jest to szkielet męski²) około 167 cm.

¹ Klasyfikacja starcia zębów wg E. Gleń, *Stan uzębienia mieszkańców Krakowa od XI do XVIII w. (próchnica zębów)*, „Przegląd Antropologiczny”, t. 41; 1975, z. 2, s. 331-340.

² H. Bach, *Zur Berechnung der Körperhöhe aus den langen Gliedmassenknochen weiblicher Skelette*, *Anthrop. Anz.*, 1965, z. 2, s. 12-21.

Ocena płci jest trudna. Biorąc pod uwagę morfologię, można przyjąć, że jest to szkielet mężczyzny, który zmarł w wieku *senilis*.

Marzęcin, woj. kieleckie, stan. 3 (zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach, nr inwentarza 861, katalog 671) (pochówek ciałopalny).

Materiał kostny jednolicie przepalony w średnim stopniu. Rozdrobnienie materiału jest zróżnicowane, przeważają duże elementy. Zabarwienie szarawe. Mózgoczaszka reprezentowana jest na ogół przez duże (np. 60 × 30 i 57 × 35 mm) ułamki, zdeformowane i często rozwarstwione. Rozpoznano część kości skroniowej z wyrostkiem jarzmowym oraz fragment łuski kości potylicznej z prawdopodobnie słabo wykształconą kresą karkową. Budowa kości mózgowcowej jest delikatna do średniej. Szwy czaszkowe są słabo (?) obliterowane.

Trzewioczaszka: fragment kości szczękowej, zęby: korzeń siekacza stałego.

Kości tułowia reprezentowane są przez liczne fragmenty kręgow, fragment łopatki i duże fragmenty miednicy.

Liczne fragmenty kości kończyn długości około 50 mm, budowy delikatnej do średniej. Duża ilość nierozpoznanych fragmentów nasad.

Charakter materiału: masywność kości, stopień przepalenia, rozdrobnienie i zabarwienie pozwala stwierdzić, że są to szczątki jednego osobnika.

Ilość osobników: 1. Płeć: żeńska ? Wiek: *adultus* do *maturus*.

Zakład Antropologii
Instytut Zoologii UJ
Kraków

KRZYSZTOF KACZANOWSKI

AN ANATOMICAL AND ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF SKELETAL REMAINS
FROM THE PRZEWORSK CULTURE GRAVES AT MARZĘCIN, KIELCE PROVINCE,
SITES 2 AND 3

An inhumation and a cremation were assessed in anatomical and anthropological respect.

The inhumation: Marzęcin, Kielce province, site 2, skeleton without inventory number. Morphological characteristics show that it was a male in the *senilis* age. Bones of the upper right extremity are coloured by copper and silver compounds. The body height was about 167 cm.

The cremation: Marzęcin, Kielce province, site 3 (collections of the National Museum, Kielce, inventory number 861, catalogue 671). The analysis shows it was a female (?) in the *adultus* to *maturus* age.